

CO TRÁPÍ SOUDNÍ ZNALCE PSYCHIATRY (A DÁ SE S TÍM NĚCO DĚLAT)?

2. část

Vážená redakce,

pokračujeme v našem sdělení z předchozího čísla České a slovenské psychiatrie.

Problémy obecné

- Během posledních let došlo k enormnímu nárůstu počtu požadovaných posudků, z jednotek posudků na mnoho desítek aktuálních posudků na jednoho znalce. Je to dáno zejména úbytkem znalců ale také tím, že státní zástupci a soudci mají narůstající potřebu názor znalce vyžadovat.
- S nárůstem počtu posudků velkého objemu nabývá i potřebná administrativa. To, co nevádí u několika posudků (korespondence se soudem, tisknutí a zakládání posudků aj.), začíná být časovým problémem, pokud jsou posudků desítky.
- Krize nezačala s novým zákonem o znalcích od roku 2021, ale již v roce 2014 s novým občanským zákoníkem, kdy bylo zapotřebí relativně rychle znalecky vyšetřit přibližně 35 000 osob omezených ve způsobilosti k právním úkonům. Když někteří znalci bez předchozí domluvy dostali od soudu ke zpracování najednou 50 posudků, psychicky to neunesli a ukončili svou znaleckou činnost.
- Počet telefonátů znalcům ze strany OČTŘ se stává neúnosným. Nejde jen o konzultaci při zadání posudku, ale i o další komunikaci (zaslání dalších materiálů, doplnění otázek pro znalce, dohovor o termínu vyšetření dané osoby, oznámení propuštění obviněného z vazby či přesun do jiné věznice, dotazy na termíny vyhotovení posudku aj.). Pokud je takových telefonátů například 10 za den, znalci/lékaři se špatně pracuje a ošetřovaní pacienti to nelibě nesou.
- OČTŘ mají obecně stále slabší pozici oproti minulosti, například policisté v případě donucení obstruující osoby ke znaleckému vyšetření, nebo soudci v rozhodování o ochranném léčení ve formě ústavní.
- Kapitola sama o sobě jsou úřednice ve mzdové účtárně. Není výjimkou, že znalec posuzuje dvě různé osoby ve stejné věci, např. agresor a týraná osoba, dva obvinění nebo dva poškození. Bývalo zvykem vše psát v rámci jednoho posudku, kde byl jen jeden výpis ze spisu, vyšetření daných osob a odpovědi na otázky znalce pak

byly samozřejmě u každé osoby zvlášť. Toto nevádílo policistům, státním zástupcům ani soudcům. Velký problém s tím začaly mít mzdové účtárny, když na jednom vyúčtování bylo uvedeno vyšetření obou osob. Začaly požadovat, aby znalec psal zvláštní vyúčtování pro každou osobu. Poté nebyly schopny akceptovat, že na každém vyúčtování bylo stejné číslo (evidenční číslo posudku v evidenci posudků znalce), tvrdily, že takto to proplatit nelze, a začaly požadovat na vyúčtováních čísla odlišná. Znalec tedy měl na žádost mzdové účtárny z jednoho dvojposudku udělat samostatné posudky dva, s nárůstem administrativy i nákladů. Tomu unikli jen znalci, kteří platí DPH, protože na každém vyúčtování mohou uvést jiné číslo faktury.

- Zadavatelé posudků, mzdové účtárny i jejich jednotlivé pracovnice jsou nejednotní v tom, co má znalec ve vyúčtování znaleckého uvádět. Někde stačí jen fakturační adresa, jinde má být uveden i zadavatel posudku. Někde jsou požadovány přesné hodiny během dne, kdy znalec na posudku pracoval, jindy stačí jen datum.
- Někteří znalci psychologové nejsou psychologové kliničtí, ale například školští, tudíž velmi málo rozumějí problematice duševně nemocných, nicméně je legálně mohou posuzovat.
- Ministerstvo spravedlnosti je při jednáních se znalci rigidní, málo reflektuje jejich požadavky.
- Někteří znalci nepovažují za šťastné, že problematika znalecké činnosti je nyní řízena centrálně, ministerstvem. Zde může dojít k tomu, že potřeby jednotlivých regionů, které mohou být vzájemně odlišné, budou málo reflektovány.

Nový zákon o soudních znalcích

- Navýšení hodinové sazby pro znalce psychiatriy z 350 na 450 Kč vzbudilo jen malé nadšení.
- Seznámení se znalce se spisem za paušální odměnu 500 Kč se někdy nejeví adekvátně finančně ohodnoceno, spis může mít několik stovek stran, je to několik balíků.
- Finančně není doceněna skutečnost, že práce znalce je fakticky **vždy práce přesčasová**, jelikož znalec v pracovní době vykonává své hlavní povolání (lékař, vysokoškolský učitel aj.). Za práci o víkendy či v noci je sice

možno zvýšit sazbu znalečného o 50 %, nicméně pokud znalec znaleckou činnost například vykonává po službě v nemocnici (trvající 32 hodin), tj. odpoledne a večer, znalečné zvýšit nelze.

- Náhrada za ztrátu času 200 Kč za hodinu (hrubého) je výsměch. Skutečně se někdo domnívá, že pro lékaře je atraktivní „pracovat jako řidič“ (při cestě k soudu a zpět) za tuto finanční částku? Někdy tato cesta trvá i několik hodin. Navíc zameškanou práci v jeho hlavním povolání za znalce nikdo neudělá, po návratu od soudu ji musí udělat sám.
- Některá požadovaná administrativa u znaleckých posudků se jeví jako nesmyslná. Například u znaleckých posudků ústavních ředitel nemocnice kromě svého podpisu na konci posudku musí uvést „Znalecký posudek беру na vědomí“. Z toho vyplývá, že ředitel fakultních nemocnic jsou považováni za osoby s omezenou svéprávností, pokud něco není bezprostředně napsáno, tak ani nevědí, co vlastně podepisují. Přitom z řad ředitelů fakultních nemocnic se nezdá rekrutují ministři zdravotnictví. Další administrativní opatření se jeví jako zbytečná – nutnost uvedení jména znalce na první straně posudku (na poslední straně posudku je jeho jméno uvedeno také), nutnost uvedení počtu vyhotovení posudku (pokud má znalec posudek v elektronické formě uložen, může dodatečně vyrobit tolik kopií, kolik chce), nutnost uvádět otázky kladené znalci na začátku a poté znovu na konci posudku, nebo nutnost uvedení čísla posudku v evidenci posudků na první straně (znovu je to uvedeno na poslední straně v rámci znalecké doložky).
- Jako absurdní se jeví skutečnost, že znalec má „ověřovat věrohodnost zdroje dat“. Data (spisová dokumentace) jsou znalci zasílána Policií České republiky a soudy. Znalec tedy má ověřovat věrohodnost policie a soudů, tím je stavěn do pozice Generální inspekce bezpečnostních sborů či Ministerstva spravedlnosti. Ošemetná je povinnost znalce ověřovat věrohodnost vyšetřované osoby. To se jeví jako otázka právní, nikoliv medicínská. Nový znalecký zákon na jedné straně znalci zakazuje řešit otázky právní, současně mu to však na jiném místě ukládá jako povinnost (tj. řešení věrohodnosti obviněného, svědka aj.). Ve skutečnosti znalec věrohodnost vyšetřované osoby řešit nemůže, ani kdyby chtěl, jelikož problematice nerozumí, znalec není kriminalista, ani soudce. To, co může znalec psychiatr učinit, je posuzovat **psychiatrické aspekty** věrohodnosti vyšetřované osoby. Například u toxikomanie je jistě obecná věrohodnost nižší než u osoby bez této závislosti, což ovšem neznamená, že specifická věrohodnost v posuzovaném případě nemůže být zachována. Například i žena závislá na metamfetaminu je schopna v souladu s realitou popsat, jak ji partner bije, ponižuje apod.
- Skvělá je povinnost znalce uvést „popis zdrojů dat“. Zdrojem dat je typicky policejní či soudní spis, jak jej popsat? Někteří znalci pak píšou, že „soudní spis vypadá jako soudní spis“.
- Zkušenosti znalci s desítkami let praxe jsou málo nadšeni skutečností, že musejí vykonat obecnou část vstupní zkoušky znalce, i když v minulosti již takovéto zkoušky

úspěšně absolvovali. Dávají to najevo tím, že svou znaleckou činnost ukončují, a náhrada za ně není.

- Požadavky na údaje uváděné v elektronické evidenci posudků jsou tak rozsáhlé, že spíše připomínají „Velkého bratra“. Některým znalcům vadí, že zejména u posudků vyžádaných soukromými osobami má být uvedena výše znalečného, tento údaj považují za obchodní tajemství. (Skutečnost, že dvacet měsíců poté, co nový zákon o znalcích vstoupil v platnost, elektronická evidence posudků neexistuje, raději ponecháváme bez komentáře.)
- Je velmi nejasné, co má být v posudku dle nového zákona uvedeno, jelikož ten se týká nejrůznějších oborů znalecké činnosti, nerozlišuje například mezi medicínou, chemií, stavebnictvím či ekonomikou. Obsah některých požadovaných úkonů je velmi obecný a v praxi nepochopitelný, znalcům to nebylo dostatečně vysvětleno. Například znalec psychiatr má „vybrat zdroj dat“, přitom data (spisy) jsou mu zaslána policií či soudem a vyšetřovaná osoba je také určena těmito institucemi, znalec si pak nic nevybírá. Znalec má data „zpracovat“ a poté „analyzovat“, jaký je mezi tím rozdíl?

Nelze však opomenout další významné faktory, které snižují zájem lékařů o znaleckou činnost. Jedním z nich je skutečnost, že od devadesátých let minulého století lékařské platy v České republice přece jen vzrostly v porovnání s průměrným příjmem, takže lékaři si již tak špatně nežíjí. Večer po práci nebo o volném víkendu již nejsou tolik nuceni si přivydělávat, jak tomu bylo v minulosti. Další příčinou je, že z řad lékařů/znalců zvolna odchází generace vychovávaná za totalitu. Tehdy bylo hlavním cílem společnosti splnit a překročit pětiletý plán, případně naplnit kolektivní závazek k výročí Velké říjnové socialistické revoluce. Bylo lhostejné, zda se někdo cítí unaven, plán se splnit musel bez ohledu na osobní potřeby jedince. Tuto pracovní morálku si starší kolegové přenesli i do nových podmínek tržní společnosti, postupem času však zůstávají stále více osamoceni. Mladí lékaři dnes jsou unaveni po dvanáctihodinové noční službě a ráno odcházejí z práce domů si odpočinout, zatímco starší kolegové vzpomínají, jak sami sloužili i 80 hodin nepřetržitě (pátek ráno až pondělí odpoledne). Pro dnešní mladé kolegy je kvalita jejich života důležitější než peníze.

Je možno něco učinit, aby výše uvedené překážky byly odstraněny, pracovní podmínky soudních znalců psychiatrů se zlepšily a více lékařů mělo zájem o tuto práci? Mnoho ne. Jak uvádí génius (mimo jiné) české literatury Jára da Cimrman, „můžeme o tom vést spory, můžeme s tím nesouhlasit, ale to je asi tak všechno, co se s tím dá dělat“. Tak alespoň dva zkušenější znalci psychiatrii sepsali tento článek a očekávají podobný efekt, jako když kapka vody dopadne do sudu se střelným prachem :-)

Poznámka na závěr (Marta Holanová): Na otázku, proč jsem za těchto podmínek (zatím) znalcem, odpovídám, že mě forenzní psychiatrie stále ještě zajímá a baví, rozšiřuje mi psychopatologický obzor, mám vhléd (nebo spíše průzor) do zastřeného společenského dění a neposledně mi není jedno, jak to v naší společnosti dopadá.

Potěchou za výše hlasitě proklamované trable je vlaš-tovka z Ministerstva spravedlnosti z 28. 7. 2022 k noveli-zaci vyhlášky č. 504/2020 Sb., o znalečném:

V § 2 odst. 1 se navrhovanou právní úpravou zvyšuje základní sazba časové odměny znalce za hodinu práce účelně vynaložené na výkon znalecké činnosti na rozme-zí 800 až 1000 Kč (dosud 300 až 450 Kč). Tím by mělo dojít oproti stávajícímu stavu ke zvýšení spodní hranice hodinové sazby cca o 167 % a horní hranice hodinové saz-by o 122 %. Při určování konkrétní výše časové odměny v rámci rozpětí sazby bude i nadále relevantní kritérium odborné náročnosti vyžadované k vykonání znalecké

činnosti posuzované podle § 4 odst. 1 a 2 vyhlášky o zna-lečném.

Navýšením dlouhodobě podhodnocených hodino-vých sazeb odměn za znaleckou činnost v případech, kdy znalec se zadavatelem znaleckého posudku nesjednává smluvní odměnu, ale dochází k určení jeho odměny, by mělo dojít v praxi k narovnání podmínek, ke zmírnění rozdílů při obou způsobech odměňování znalecké činnos-ti a ke zvýšení rentability znalecké činnosti tak, aby v praxi nedocházelo k upřednostňování výkonu znalecké činnosti pro komerční účely s negativním dopadem na řízení před orgány veřejné moci.

prof. MUDr. Ladislav Hosák, Ph.D.
Psychiatrická klinika LF UK a FN Hradec Králové

MUDr. Marta Holanová
Psychiatrická ambulance, Taussigova 983, Brno

Kniha vznikla jako přepracované a rozšířené vydání monografie *Lidský mozek*. Za poslední desetiletí se studium funkčních systémů lidského mozku změnilo jak kvalitativně, tak kvantitativně, proto bylo nutné po-slední vydání z roku 2012 od základů přepracovat. Zby-la pouze struktura, použít se dalo jen několik obrázků. Jde tedy o novou knihu se starým názvem.

Nové vydání, opět bohatě ilustrované, popisuje funkč-ní systémy lidského mozku obecně, zrakové, slucho-vé a taktilní poznávání, paměť, jazyk, praxii, lateralitu, emoce, vědomí a pozornost; samostatnou kapitolou jsou řídicí funkce. Nově se kniha věnuje i osobnosti, in-teligenční, tvořivosti, afektivním poruchám, schizofrenii a závěrečná kapitola otevírá problematiku stárnutí. Monografie vznikla na základě autorových předná-šek o vztahu mozku a chování, které více než třicet let probíhají na 3. lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Autor v předmluvě upozorňuje, že půjde-li vývoj tímto tempem, lze během jedné generace před-pokládat přestavbu základů psychologie, neurologie i psychiatrie. Kniha je adresována především lékařům, psychologům, filozofům zájímavým se o vývoj kogni-tivní a afektivní neurovědy, se zájmem ji jistě budou číst i vzdělání lidí z jiných oborů. Text je hutný, četba namáhavá. Určitě se však vyplatí pochopit nejsloži-tější systém ve vesmíru – lidský mozek.

OBSAH:

Předmluva ke čtvrtému vydání • 1. Funkční systémy lidského mozku • 2. Zrakové poznávání • 3. Sluchové poznávání • 4. So-matosenzorické poznávání • 5. Bolest • 6. Synestezie • 7. Pa-měť • 8. Vědomí • 9. Pozornost • 10. Emoce • 11. Stres a některé úzkostné a disociativní stavy • 12. Hybnost a praxie • 13. Latera-lita • 14. Jazyk a řeč • 15. Řídicí funkce • 16. Osobnost • 17. In-telligence • 18. Tvořivost • 19. Afektivní poruchy • 20. Schizofre-nie • 21. Stárnutí

FRANTIŠEK KOUKOLÍK

LIDSKÝ MOZEK

Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání

„Mohu-li užít metaforu, připomíná mi stav současného pozná-vání mozku pohled z družice na velkoměsto. Výklad toho, co je tam vidět, jak to funguje, jaké jsou vzájemné interakce, je často rozporný. Současné zobrazovací metody ukazují spíš jednotlivé čtvrti nebo jejich části než jednotlivé domy, natož jednotlivé byty a jejich nájemníky. (...) Smyslem knížky je pochopení poznávací vlny v pohybu, její existenci a dynamiku, nikoli jednotlivé podrob-nosti. Proto je na začátku každé kapitoly stručný souhrn. Ten je věcný a méně náročný. Kapitoly samy jsou soubory informací, z nichž souhrn vyšel. V průběhu dalších let budou jednotlivosti překonány a změněny...“

190 × 235 mm, 443 stran, vázané, barevně, 890 Kč

Objednávky: Galén, Na Popelce 3144/10a, 150 00 Praha 5,
tel.: 602 139 914, e-mail: objednavky@galen.cz
Přímý prodej: Zdravotnická literatura, Lípová 6, 120 00 Praha 2,
tel.: 224 923 115

www.galen.cz